

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-4\(114\)-19-24](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-4(114)-19-24)

УДК 373.3/5.018.54:78].091.3

Руслана Віталіївна Лісова,

викладач-методист вищої категорії по класу фортепіано, Чернігівська музична школа № 2 імені Євгена Богословського, композитор, м. Чернігів, Україна, lesovoy67@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0001-9058-3902>

ФОРМИ МУЗИКУВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізується проблема навчання музикування в закладах початкової мистецької освіти. Описано форми й методи, які використовує викладач у процесі організації колективного й індивідуального музикування. Представлено методичні рекомендації для викладачів закладів початкової мистецької освіти щодо використання багаторічного педагогічного й композиторського досвіду авторки, її нотних матеріалів у навчанні учнів музикування. Розкрито особливості організації музикування під час проведення різних занять у закладах початкової мистецької освіти.

Ключові слова: заклади початкової мистецької освіти, колективне й індивідуальне музикування, учні, форми й методи музикування, музична казка.

Актуальність проблеми обумовлена тим, що початкова музична освіта в нашій країні переживає непростий період, зумовлений складними соціально-культурними змінами. Заклади початкової мистецької освіти, їх викладачі працюють у ринкових умовах, на платній основі: йдеться про доступність музичної освіти для дітей. Також рівень підготовки дітей, яких приймають у музичну школу, може значно різнитися. Відповідно, викладачам доводиться коригувати зміст, варіювати форми роботи та ін.

Слід відмітити, що за станом здоров'я сучасні діти значно відрізняються від своїх однолітків минулих років і десятиліть. Помітно збільшилося навантаження в закладах загальної середньої освіти; багато дітей, крім музичного навчання, займаються різноманітною дозвіллевою діяльністю. Однак навчан-

ня гри на музичному інструменті має іншу специфіку й потребує систематичних самостійних занять, багаторазового повторення вправ, до чого сучасні діти та їхні батьки часто виявляються не готовими. Тому важливими є заохочення і підтримка дитини викладачем, бажано у співпраці з батьками дитини. Але коли батьки недостатньо вмотивовані, вони можуть займати позицію стороннього спостерігача, а то й зовсім нейтральну, сприймаючи навчання музики як проведення часу дитиною в гуртку. Тому процес навчання гри на музичному інструменті в закладах початкової мистецької освіти не завжди може давати швидкі результати: бажані – для викладачів, одразу помітні – для дітей і їхніх батьків.

Проблема також полягає в тому, що навчання сучасних дітей гри на музичному інструменті потребує нових підходів, відповідно й створення нових програм, навчальних посібників,

залучення нових технологій і методик, форм роботи, що спрямовуються в першу чергу на музичне виховання. Сучасних дітей потрібно не просто навчати грати на музичному інструменті, а прищепити любов до музичного мистецтва і до культурної спадщини нашого народу, пробудити бажання музикувати самостійно, сформувати гарний смак на прикладах сучасних і класичних творів світової і української класики, пробудити й розвинути творчий потенціал. І в цьому значну роль відіграють різні види музичної діяльності дітей, серед яких музикування чи не найголовніше.

Проблема організації музикування з учнями ставала предметом дослідницького інтересу вітчизняних вчених, які ґрунтовно аналізували процес навчання музичного мистецтва на базі закладів загальної середньої освіти (Л. Аристова, О. Гайдамака, Л. Масол та ін.), закладів початкової мистецької освіти (О. Комаровська та ін.). Сучасні методики ґрунтуються на висновках, зроблених вченими.

Специфіка роботи, зокрема навчання музикування, у різних освітніх закладах є різною, що обумовлено специфічними завданнями. Так, в умовах музичної роботи в початкових класах ЗЗСО на уроках «Мистецтво» автори демонструють можливість на практиці налагоджувати художньо-творчу діяльність шляхом систематичного колективного, зокрема й інструментального, музикування учнів (на простіших музичних інструментах) [9].

Звісно, умови воєнного стану в Україні 2022–2024 рр. створюють різні проблеми в реалізації мистецької освіти НУШ в усіх її ланках. Але вчені й практики ведуть пошук і пропонують дієві засоби їх вирішення [12].

Дослідницький пошук у тематичному навчання учнів початкової мистецької освіти не припиняється. Дослідники наголошують на соціокультурній зумовленості функціонування закладів початкової музичної освіти в контексті впливу на оптимізацію сучасних культурних процесів в Україні, а також визначає пріоритетні принципи початкового музичного навчання та виховання в нових соціокультурних умовах початку XXI ст. [6].

Викладання музики в закладах початкової мистецької освіти (дитячих музичних школах) має особливості. Т. Пастушок характеризує види музично-дидактичної діяльності в цих закладах, серед яких музичній творчості відведено особливу роль. У статті наголошено на необхідності ретельної підготовки вчителя до уроку в дитячій музичній школі [16].

Дослідженню заходів забезпечення музичного виховання здобувачів початкової мистецької освіти присвячена стаття Н. Нестеренко [15]. Автор вважає необхідним дотримання системного підходу в музичному вихованні учнів на початковому етапі навчання, що забезпечується низкою спеціальних заходів. При цьому різні методи роботи слід застосовувати залежно від здібностей та індивідуальних якостей учня, цілей, що стоять перед педагогом у певний момент його роботи з учнем [15].

Грунтовними й цінними для впровадження є теоретико-методологічні основи і практичний досвід вченої О. Комаровської щодо розвитку обдарованості учнів закладів початкової мистецької освіти [8]. Цікавим виявився досвід співпраці учнів і викладачів у дитячій оперній студії на базі закладу початкової мистецької освіти [21]. На сьогодні для практиків створено нотні збірки [2; 3; 7; 20] й методичні рекомендації, що допомагають навчати музикування учнів на різних дисциплінах [4; 7; 11; 13; 19].

У реаліях сьогодення викладачам закладів початкової мистецької освіти часто доводиться працювати з учнями, які не пройшли конкурсного відбору, при цьому формувати відповідні компетентності і здійснювати їхній музичний розвиток. У взаємодії з учнями різного рівня музичної підготовки, здібностей та уподобань педагог має бути дуже гнучким і кративним, використовувати інновації та напрацьовувати свої матеріали.

У реалізації цілей і завдань музичного навчання в закладах початкової мистецької освіти постає необхідність розкрити форми і методи музикування учнів, представити методичні рекомендації щодо проведення занять і надати приклади для роботи педагогам – саме це й визначає **мету нашої статті**.

Сучасна мистецька освіта дає можливість навчання музикування дітям з різним музичним рівнем, враховуючи їхні здібності і можливості. Для педагогів розроблено Типову навчальну програму з дисципліни «Музична грамота та практичне музикування» для елементарного рівня початкової мистецької освіти [5]. У ній визначено мету і завдання дисципліни, зміст, обсяг навчального матеріалу, рекомендовані форми організації навчального процесу, види занять, засоби та форми поточного й підсумкового оцінювання, а також рекомендації та критерії для визначення рівня досягнення навчальних результатів. Нормативний зміст програми призначений для 6–7-річних дітей, а також для осіб старшого віку, які не мають початкових компетентностей, передбачених цією програмою для формування навичок музикування. Для дітей старше 6–7 років тривалість навчання для досягнення результатів, визначених цією програмою, коригується з урахуванням їхнього психофізіологічного розвитку, індивідуальних можливостей та темпу засвоєння нормативного змісту [5, с. 3] та вимоги до результатів навчання учнів музичного напрямку цього рівня.

«Музична грамота та практичне музикування» – це комплексна дисципліна, яка об'єднує вивчення основ музично-теоретичних предметів (музична грамота, сольфеджіо, слухання музики, ритміка, аналіз музичних форм) з практичним музикуванням, сприяючи розвитку музичного мислення учнів та розкриттю їхнього творчого потенціалу [5, с. 4]. «Мета цієї типової навчальної програми – узагальнення та систематизація нормативного змісту навчальної дисципліни в логічній послідовності для досягнення учнем/ученицею визначених освітньою програмою нормативних результатів навчання за теоретично-практичною компетентністю в музичному мистецтві» [5, с. 4]. Ця компетентність реалізується шляхом виконання таких завдань: «оволодіння основами музично-теоретичних знань про елементи музичної мови для усвідомленого їх використання у відтворенні (вокальному, інструментальному, графічному) та творенні нескладних

музичних творів або фрагментів творів; набуття вмінь та навичок практичного відтворення (вокального, інструментального, графічного) елементів музичної мови, музичних творів із відповідним ступенем емоційності (в тому числі у формах колективного музикування) на основі формування ладового мелодичного та гармонічного слуху, розвитку метроритмічного відчуття; набуття вмінь та навичок практичного імпровізаційно-творчого музикування – здатності до підбору, транспонування вивчених мелодій, імпровізації, створення нескладних музичних творів; набуття здатності слухання-сприйняття-розуміння образно-емоційного змісту музичних творів, їх будови, аналізу музичної мови, закономірностей її функціонування» [5, с. 4].

Також кожен заклад початкової мистецької освіти і викладач може створити свою робочу навчальну програму [5, с. 5]. Це дає можливість залучати до навчання більше дітей даної місцевості та враховувати потреби батьків і дітей. Водночас, перед викладачами постає ряд нових вимог, озвучених вище. А також: як заохотити, мотивувати, залучити дітей, окрім спеціального музичного інструмента, до інших предметів – наприклад, читання нот з аркуша або предмета за вибором, акомпанементу чи музикування, хоча ці предмети посилюють мотивацію до пізнання музичного мистецтва загалом і музикування зокрема.

У кожної дитини закладено потребу до творчості. Вважаємо, що саме музикування дозволяє виховати стійкий інтерес до музичного навчання. Тема музикування дітей стала предметом нашого дослідницького і викладацького інтересу з початку нашої педагогічної діяльності. Щоб втілити власні методичні ідеї нами створено посібники для музикування [1; 10; 17; 18].

Пропонуємо ознайомитися із реалізацією *колективного й індивідуального музикування* – у процесі різних форм роботи з дітьми, що можливо організувати в процесі занять з хору, спеціальності, ансамблю, акомпанементу, читання з аркуша. *Колективне музикування* відбувається під час гри в однорідному і мішаному ансамблях, імпровізації в

ансамблі, під час предмета за вибором «Акомпанемент». Підбір мелодії на слух і її гармонізація, підбір супроводу чи акомпанементу, створення мелодії в різних стилях (що передбачає зміну ритму, метру тощо), імпровізація, транспонування, читання з аркуша цифровки, акомпанування своєму співу – все це є формами *індивідуального музикування*. Поєднає в собі різні види музикування музична казка.

Виховання музичною казкою. Музична казка – особлива форма музичного навчання дітей і вагомий педагогічний інструмент залучення дітей до занять музикою. Поєднання ж музики і казки збагачує духовний світ дитини, впливає на розвиток її творчих здібностей. Музика в музичній казці є не просто супроводом, вона виконує роль повноцінного учасника дійства, підсилює враження від персонажів. Завдяки музиці герої казки сприяються емоційніше, яскравіше.

Постановка музичної казки надає величезний досвід і викладачеві, і виконавцям – учням різних відділів, адже можуть залучатися учні різних вікових категорій та різних спеціалізацій. По-перше, відбувається їхнє знайомство з різними видами мистецтв: музичним, театральним, поетичним, образотворчим, мистецтвом танцю та ін. По-друге, процес репетицій і демонстрація вистави наповнює учнів музичною творчістю й імпровізацією, що так корисно для розвитку музикування. По-третє, праця учнів об'єднує їх у спільній музичній і творчій комунікації. Отже, музична казка виконує комплексну функцію – загального музичного і мистецького розвитку та виховання учнів і водночас є формою організації колективного й індивідуального музикування та результатуючою цього процесу, адже під час вистави демонструються результати роботи учнів, викладача/викладачів і батьків.

Акцентуємо увагу на виконанні завдань колективного музикування з допомогою авторських музичних матеріалів. У нашому доробку є 4 музичних казки, які мали апробацію в різних закладах початкової мистецької освіти України. Перша казка «**Білосніжка і веселі Гноми**» [1] була створена в 1999

році і отримала 10 аншлагів на сцені районного Будинку культури м. Охтирки (Сумська область). Віршований сценарій написаний поетесою Світланою Корнієнко з м. Охтирки за мотивами казки братів Грімм «Білосніжка». Виставу підготував вокальний ансамбль «Крошки» під керівництвом Заслуженої діячки культури України Лариси Крошки. Це був дуже цінний досвід для мене як композитора, викладача і концертмейстера цього колективу, а також як акторки (я виконувала роль Королеви у цій постановці). Потім були створені наступні казки: «Пташина школа», «Земля – наш дім», «Любов запалює зірки» (автор сценарію Світлана Корнієнко), які з успіхом ставилися на маленьких і великих сценах закладів культури нашої країни.

Приклад 1. Р. Лісова. «Пташина школа». «Свято» (див. вкладку «До нотного зошита», с. 33).

На основі казки «Білосніжка і веселі Гноми» нами створено *методичний посібник для музикування в класі фортепіано*, а потім і *бандури* (адаптована версія). Сама казка зі сценарієм і фортепіанним супроводом пісень була створена тільки у 2024 році. На повернення до цього матеріалу мене надихнув колектив Чернігівської музичної школи № 2 імені Євгена Богословського – дитяча оперна студія «Бельканто» під керівництвом Владислава Костилюва і співпраця з відділом «Предмет за вибором» під керівництвом викладача-методиста по класу фортепіано Олени Бондаренко Чернігівської музичної школи № 2 імені Євгена Богословського. Творчі проекти, які відбуваються в стінах цього закладу, дарують учням, батькам, викладачам особливі враження від зустрічей з мистецтвом, а мене особисто вражають і спонукають до створення нових музичних творів.

Приклад 2. Р. Лісова. «Білосніжка і веселі Гноми». «Доброго ранку» (див. вкладку «До нотного зошита», с. 32).

Збірка «Лісова казка» [10] створена з метою організації музикування в класі фортепіано й увібрала в себе значний авторський досвід роботи з метою заохочення до занять музикою, сформувати уміння і розвинути навички фор-

тепіанної та ансамблевої гри, розкрити творчий потенціал учнів, спонукати до створення власних мелодій. Збірка має малюнки-розмальовки до кожного музичного номера, які посилюють емоційні враження учнів. У збірці, в кінці кожного музичного твору, вміщено віршовані тексти, які легко покладаються на запропоновану музику, так створюються пісні. Важливо для викладачів: у збірці є методичні рекомендації для роботи [10].

Музичне навчання на матеріалі збірки «Лісова казка» охоплює такі види роботи з учнями: підбір на слух знайомих мелодій; підбір акомпанементу; спів із власним акомпанементом; гра в ансамблі; транспонування; засвоєння різних типів фактур акомпанементу; гра за цифровками (літерними позначеннями акордів).

Методичний алгоритм діяльності викладача з учнями передбачає послідовність видів роботи (кожне з таких музичних завдань може розглядатися як окреме завдання як вправа з індивідуального чи колективного музикування):

- 1) ознайомимось з музичним твором;
- 2) проаналізуємо ладову та гармонічну послідовність (дивимось на літерне позначення акордів);
- 3) пропонуємо зробити оформлення музичного твору (використовуючи динаміку, штрихи);
- 4) підставляємо текст під мелодію і створюємо пісню зі вступом, перегрою та кодою;
- 5) створюємо акомпанемент у стилі й характері пісні;

6) пропонуємо перевіритися в композитора: створити свою мелодію на запропонований текст. Або – інші варіанти: змінити напрямок існуючої мелодії або лад, чи ритм, розмір, музичний стиль, транспонувати в іншу тональність, грати в ансамблі (викладач – учень), залучити інший інструмент, створити мішаний ансамбль тощо;

7) практикуємо отримані навички з іншим музичним матеріалом [10; 17].

Збірка «Лісова казка» була адаптована для бандури, де зберігаються всі методичні орієнтири з урахуванням специфіки музичного інструменту.

Гра в ансамблі. Ансамблі можуть бути однорідними, наприклад, фортепіанний ансамбль чи мішаними, у складі якого декілька різних інструментів, наприклад: скрипка, фортепіано, віолончель і бандура.

Окреслимо основні завдання ансамблевої гри. Першочерговий етап у слуховому вихованні юних музикантів – це формування звуковисотних уявлень. З цією метою більшість педагогів розпочинають допотний період з підбору простих мелодій. Як правило, це дитячі та народні пісні, які вивчаються в порядку збільшення їх складності. Вони легко запам'ятовуються дитиною і підбираються на слух від різних клавіш. Мелодії краще використовувати з текстом, що сприяє кращому розумінню твору, відчуттю метроритму і будови мелодії.

Допотний період тісно пов'язаний з ансамблевим музикуванням в дуєті «вчитель – учень». В ансамблі набагато легше відтворювати багатоголосся, акордову вертикаль. Ансамблева гра створює вигідні умови для розвитку гармонійного слуху, розвиває цілісне відчуття музичної вертикалі, насичує гармонійними та мелодійними барвами просту мелодію. Таке виконання стає цікавішим і жвавішим, створює вигідні умови для розвитку гармонійного та мелодійного слуху учнів, сприяє найбільшому взаєморозумінню педагога та учня. Отже, ансамблева гра має місце з початкового періоду і може бути корисною впродовж всіх років навчання. Ансамблеве музикування сприяє інтенсивному розвитку всіх видів музичного слуху (звуковисотного, гармонійного, поліфонічного, тембродинамічного).

Гра в ансамблі розвиває метроритмічне почуття, рухово-моторні здібності учня-піаніста, знайомить з різними типами фактури. Музична пам'ять розвивається інтенсивніше. Ансамблева гра може бути включена в різні види музикування (імпровізація, читання з аркуша, акомпанемент, підбір на слух).

Ансамблева гра має важливу роль у розвитку музично-творчих здібностей учнів, партнерства (учні починають розуміти своєрідність спільного виконання та його результат). Психологічно

колективне музикування додає учням більше сміливості у спілкування з публікою, виховує артистизм.

Робота з ансамблевою підготовкою через свою специфіку потребує гнучкої репертуарної політики. На основі свого викладацького досвіду, маючи можливість працювати з мішаними та однорідними ансамблями не один рік, мною створено твори для ансамблів – це і переклади власних творів, і обробки українських народних пісень, і обробки відомих західних хітів [18].

Збірка «Разом веселіше» [18] складається з творів, які вже були апробовані в нашому класі з дітьми на уроках фортепіано, а також на заняттях, організованих фортепіанним відділом Чернігівської музичної школи № 2 імені Євгена Богословського під керівництвом Дубинчук Ольги Миколаївни.

Збірка складається з обробок українських народних пісень та відомих західних хітів, а також – авторських творів, написаних для фортепіанних ансамблів та дуєтів різної складності й розрахованих на учнів закладів початкової мистецької освіти. Окрім власних творів, у ній розміщено обробки відомих українських мелодій Маргарити Сиротюк (композиторки з Маріуполя) і Регіни Лісової (молодої композиторки, студентки Муніципальної академії ім. Глієра) [18, с. 5].

Методичні настанови щодо музичного розвитку учнів у процесі музикування. Для учнів, окрім виконання музичних творів відомих композиторів, важливо займатись своєю власною творчістю, реалізуючи свої задуми. Викладачеві дуже важливо у цьому процесі бути коректним, чуйним і гнучким. Наші основні правила: 1) не нашкодити надмірним втручанням «керівництвом»; 2) запроваджувати індивідуальний підхід; 3) дотримуватися гнучкості у вихованні учня-музиканта; 4) підтримувати найменші творчі прояви; 5) мотивувати і надихати, збагачувати мистецькими враженнями і розвивати дитину.

Педагогу слід чітко визначити свою роль: спостерігача, керівника, співтворця, порадника, патрнера, ментора... Рекомендуємо також звернути увагу на тип темпераменту і характер учня,

поспостерігати, до якої творчості має схильність, який кругозір, захоплення та відповідно обирати стратегію навчання. Дуже важливо вибудовувати довірливі стосунки, щоб учень зміг повірити в свої сили і творчу спроможність, «випустити свій творчий потенціал на волю», відчувати бажання творити.

Слід пам'ятати, що кожний учень є індивідуальністю, а тому практичні заняття творчістю не можуть бути для всіх однаковими. Досягнення одних і тих самих завдань з різними учнями може бути здійснено в різний спосіб, з використанням різних форм роботи. Розумний і уважний наставник буде йти за учнем, м'яко направляючи, професійно обґрунтовуючи свої поради. Терпіння і витримка, толерантність і врівноваженість, гнучкість та інтуїція – запорука успіху.

Важливим аспектом у розвитку творчої особистості учня є підтримка (схвальне слово, усмішка, порівняння з попереднім рівнем тощо) наставником, родиною, навчальним закладом у різних ситуаціях (самостійна робота, заняття, концертний виступ, репертиція). Це дає сили і насагу, окриляє.

Важливим є приклад наставника. Викладач – практикуючий композитор – показує своїм прикладом унікальність цієї натхненної справи, можливість самореалізації. Тому з творчими учнями-особистостями відвідуємо концерти, театри, слухаємо музику, аналізуємо музичні форми, стилі й різні напрямки в музиці. І ці форми роботи з учнями теж мають позитивний вплив на розвиток їхнього музикування. Так, у **збірці «Музичні кольори»** [14] надруковано твори учнів Чернігівської музичної школи № 2 імені Євгена Богословського, з якими я займалась музикуванням упродовж останніх шести років. У кожного учня була своя окрема історія успіху на шляху музикування. Комуś було цікаво підбирати мелодії і гармонізувати їх – для цього ми використовували українські народні пісні [7] і матеріал збірки «Лісова казка» [10]. Іншим учням було цікаво грати по цифровках і співати під створений власноруч супровід – використовували матеріал збірок музичних казок «Пташина шко-

ла» [17], «Лісова казка» [10]. Іншим – подобалось підбирати відомі сучасні світові хіти і гармонізувати їх [2]. Деякі залюбки імпровізували, створювали власні мелодії, насичували різноманітною фактурою та ін.

Результати власної 30-річної праці мене надихають, я пишаюсь досягненнями своїх учнів: успіхи в композиторських конкурсах, збірка творів учнів [14], власна збірка доньки і моєї учениці Регіни Лісової «В ритмі серця», композиції та обробки учнів, що були надруковані в різних репертуарних виданнях, – все це дає надію на те, що моя праця потрібна і важлива.

Висновки. Проблема навчання музикування в закладах початкової мистецької освіти є актуальною. Визначено роль практичного музикування в освітньому процесі реалізації мистецької освіти на базі цих закладів та особливості його організації в умовах різних навчальних дисциплін – занять з хору, спеціальності, ансамблю, акомпанементу, читання з аркуша.

Описано форми і методи організації колективного й індивідуального музикування. Здійснено огляд авторських нотних збірок, а також особливості роботи з ними на основі багаторічного музично-педагогічного і композиторського досвіду автора. Форми і методи роботи з учнями з використанням наведених вище нотних збірок були апробовані в різних закладах початкової мистецької освіти України. Представлено методичні рекомендації для викладачів закладів початкової мистецької освіти щодо використання авторських нотних збірок.

Автором виокремлено особливості індивідуальної роботи зі своїми учнями, результатом чого стало створення збірки «Музичні кольори», куди увійшли музичні твори учнів Чернігівської музичної школи № 2 імені Євгена Богословського. Отже, різні форми музикування мають позитивний вплив на загальний та музичний розвиток здобувачів початкової мистецької освіти.

Перспективою подальших досліджень може стати створення сучасними композиторами нотних збірок з метою формування в учнів спеціальних умінь і методичних рекомендацій

до них, нового і сучасного національного репертуару, якого потребують практики.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Білосніжка і веселі Гноми : музична казка / Р. Лісова, С. Корнієнко, Т. Боднарук. Чернівці : 2024. 53с.
2. Вчуся акомпанувати : навчальний посібник / Ю. Одарченко, Л. Одарченко. Львів, 2013. 76 с.
3. Грати легко. Фортепіано для початківців. Випуск № 1 / упор. М. С. Москалець, Л. Г. Сулова. Київ, 2018. 280 с.
4. Даниленко С. А. Розвиток творчих здібностей учнів дитячих музичних шкіл у класі фортепіано : методичні рекомендації для викладачів ДМШ. Київ : НАКККіМ, 2017. 36 с.
5. Жалдак М. П., Портова Л. В., Проваторова В. О. Типова навчальна програма з дисципліни «Музична грамота та практичне музикування» елементарного підрівня початкової мистецької освіти. Київ, 2019. URL: <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/287>
6. Зінська Т. Особливості функціонування закладів початкової музичної освіти в Україні на початку XXI століття. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2015.147703>
7. Карпенко Л. В. Творчі вправи на уроках сольфеджіо на матеріалі українських народних пісень : методичні рекомендації для учнів і викладачів закладів початкової мистецької освіти. Київ : НАКККіМ, 2021. 40 с.
8. Комаровська О. А. Художньо-обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. 412 с.
9. Куркіна С. В. Особливості реалізації музичної роботи з учнями початкових класів на уроках «Мистецтва». *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки, 2023, (211). С. 61–68. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-211-161-168>.
10. Лісова казка. Музикування в класі фортепіано / Р. Лісова. Чернівці : Десна Поліграф, 2020. 40 с.
11. Лук'янова Н., Попова Ж., Резнева Г. Музичні перлинки. 3 клас : навч. посіб. з навчальної дисципліни «Музична грамота та практичне музикування» : для початкової мистецької освіти (елементарний підрівень). Чернівці, 2021. 81 с.
12. Мистецтво та освіта: новаті і перспективи : Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (8 грудня 2022 року, м. Чернівці) / упор. Дорошенко Т. В., Солдатенко О. І., Силко Є. М., Чернівці : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2022. 184 с.
13. Музична школа : навч.-метод. видання. Випуск № 22–23. Фортепіано для початківців. Київ : Музична Україна, 2017. 140 с.

14. Музичні кольори. Твори юних композиторів / Р. Лісова. Чернівці: 2023. 69 с.

15. Нестеренко Н. М. Заходи забезпечення музичного виховання здобувачів початкової мистецької освіти. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2020. № 3. С. 237–242.

16. Пастушок Т. Музична освіта і виховання в закладах початкової мистецької освіти: дидактичний аспект. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-642520-6427-2024-118-2-91-95>

17. Пташина школа : музична казка / Р. Лісова, С. Корнієнко. Чернівці : Десна Поліграф, 2020. 80 с.

18. Разом веселіше. Фортепіанні ансамблі / Р. Лісова. Чернівці, 2023. 69 с.

19. Розвиток творчих здібностей : метод. рекомендації для викладачів ДМШ / уклад. Л. В. Карпенко. Суми : Університетська книга, 2000. 54 с.

20. Сольфеджіо: пізнавай та створюй музику! 1 клас / В. М. Деміденко, О. М. Лозневий. Чернівці : РВК «Деснянська правда», 2003. 108 с.

21. Скуратовська О. В. Іскри Прометей: грані життєтворчості Володимира Скуратовського. *Мистецтво та освіта*. 2023. № 3 (109). С. 42–48.

References:

1. Lisova, R., Kornienko, S., & Bodnaruk, T. (2024). Bilosnizhka i veseli Hnomy. *Muzychna kazka* [Snow White and the merry Dwarves. Musical fairy tale]. Chernihiv.
2. Odarchenko, Yu., & Odarchenko, L. (2013). *Vchusia akompanuvaty* [Learning to accompany]. Lviv.
3. Moskalets, M. S., & Suslova, L. H. (Eds.). (2018). *Hratty lehko. Fortepiano dla pochatkivtsiv* [Easy to play. Piano for beginners]. No. 1. Kyiv.
4. Danylenko, S. A. (2017). *Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv dytyachykh muzychnykh shkil u klasi fortepiano: metodychni rekomendatsii dla vykladachiv DMSH* [Development of creative abilities of students of children's music schools in the piano class: Methodological recommendations for teachers of children's music schools]. Kyiv: NAKKKiM.
5. Zhaldak, M. P., Portova, L. V., & Provatorova, V. O. (2019). *Typova navchalna prohrama z navchalnoi dystsypliny «Muzychna hramota ta praktychne muzykuvannia» elementarnoho pidrivnia pochatkovoï mystetskoi osvity* [A typical educational program for the educational discipline "Music Literacy and Practical Music Making" of the elementary sub-level of elementary art education]. Kyiv. Retrieved from <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/287>

6. Zinska, T. (2015). Osoblyvosti funktsinuvannya zakladiv pochatkovoї muzychnoi osvity v Ukraini na pochatku XXI stolittia [Distinctive features of functioning of the primary music education in Ukraine at the beginning of the XXI century]. *Kultura i suchasnist*, 1, 119-125. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2015.147703>

7. Karpenko, L. V. (2021). Tvorchy vpravny na urokakh solfedzhio na materiali ukrainskykh narodnykh pisen: metodychni rekomendatsii dlia uchniv i vykladachiv zakladiv pochatkovoї mystetskoї osvity [Creative exercises in solfeggio lessons on the material of Ukrainian folk songs: Methodological recommendations for students and teachers of elementary art education institutions]. Kyiv: NAKKKiM.

8. Komarovska, O. A. (2014). Khudozhno-obdarovana osobystist: sutnist, realii, rozvytok [Artistically gifted personality: Essence, realities, development]. Ivano-Frankivsk: NAIK.

9. Kurkina, S. V. (2023). Osoblyvosti realizatsii muzychnoi roboty z uchniamy pochatkovykh klasiv na urokakh «Mystetstva» [Peculiarities of the implementation of musical work with primary school students at "Art" lessons]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 211, 61-68. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-211-161-168>.

10. Lisova, R. (2020). Lisova kazka. Muzykuvannya v klasi fortepiano [Forest fairy tale. Music-making in piano]. Chernihiv: Desna Polihraf.

11. Lukianova, N., Popova, Zh., & Rieznieva, H. (2021). «Muzychni perlynky. 3 klas»: navchalnyi posibnyk z navchalnoi dystypliny «Muzychna hramota ta praktychne muzykuvannya» dlia pochatkovoї mystetskoї osvity (elementarnyi pidriven) [“Musical Pearls. 3rd Grade”: A study guide for the educational discipline “Music Literacy and Practical Music-Making” for primary art education (sub-elementary level)]. Chernihiv.

12. Doroshenko, T. V., Soldatenko, O. I., & Sylko, Ye. M. (Eds.). (2022). *Mystetstvo ta osvita: novatsii i perspektyvy* [Art and education: Innovations and perspectives]: Proceedings of III All-Ukrainian Scientific-Practical Conference (with international participation) (December 8, 2022, Chernihiv). Chernihiv: NUCHK imeni T. H. Shevchenka.

13. Muzychna shkola: navchalno metodychne vydannia. Fortepiano dlia pochatkivtsiv (2017). [Music school: Educational methodical edition. Piano for beginners]. No. 22-23. Kyiv, «Muzychna Ukraina».

14. Lisova, R. (2023). Muzychni kolory. Tvory yunych kompozytoriv [Musical colours. Works of young composers]. Chernihiv.

15. Nesterenko, N. M. (2020). Zakhody zabezpechennia muzychnoho vykhovannia

zdobuvachiv pochatkovoї mystetskoї osvity [Measures to ensure musical education of students of primary art education]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 3, 237-242.

16. Pastushok, T. (2024). Muzychna osvita i vykhovannia v zakladakh pochatkovoї mystetskoї osvity: dydaktychnyi aspekt [Music education and upbringing at primary art education institutions: Didactic aspect]. *Nova pedahohichna dumka*, 2(118), 91-95. <https://doi.org/10.37026/2520-642520-6427-2024-118-2-91-95>

17. Lisova, R., & Korniienko, S. (2020). Ptashyna shkola. Muzychna kazka [Bird school. Musical fairy tale]. Chernihiv: Desna Polihraf.

18. Lisova, R. (2023). Razom veselish. Fortepianni ansambl [It's funnier together. Piano ensembles]. Chernihiv.

19. Karpenko, L. V. (Ed.). (2000). Rozvytok tvorchykh zdibnostei. Metodychni rekomendatsii dlia vykladachiv DMSH [Development of creative abilities. Methodological recommendations for teachers of children's music schools]. Sumy: Vydavnytstvo «Universytetska knyha».

20. Demidenko, V. M., & Loznyi, O. M. (2003). Solfedzhio: piznavai ta stvorii muzyku! 1 klas [Solfeggio: Learn and create music! 1st Grade]. Chernihiv: RVK «Desnianska pravda».

21. Skuratovska, O. V. (2023). Iskry Prometeia: hrani zhyttietvorchosti Volodymyra Skuratovskoho [Sparks of Prometheus: Life-Creativity of Volodymyr Skuratovsky]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and Education], 3(109), 42-48. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-3\(109\)-42-48](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-3(109)-42-48).

Ruslana Vitaliyivna Lisova, Teacher-Methodologist on piano class of the Highest Category, Chernihiv Music School No. 2 named after Yevhen Bogoslovsky, Composer, Chernihiv, Ukraine, lesovoy67@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0001-9058-3902>

Forms of music-making by students of primary art education institutions

The article deals with the problem of teaching music in primary art education institutions. The role of practical music-making in the educational process of implementing art education based on these institutions and the peculiarities of its organization in the conditions of various educational disciplines – classes in the choir, specialty, ensemble, accompaniment, reading from a sheet of paper – are determined.

Forms and methods of organizing collective and individual music-making are described. Collective music-making occurs during playing in homogeneous and mixed ensembles, improvisation in the ensemble while mastering the subject of choice,

“Accompaniment”. Forms of individual music playing are the selection of a melody by ear and its harmonization, selection of accompaniment or accompaniment, creation of a melody in different styles (which involves changing the rhythm, meter, etc.), improvisation, transposition, reading from a sheet of digital music, accompanying one's own singing. A musical fairy tale combines various types of music-making, the production of which is the result of the work of the teaching staff and students of the institution.

An overview of the author's musical collections: “Forest Fairytale” (music-making in piano (the plays-pictures), “Bird School” (children's musical), “Snow White and the Merry Dwarves” (musical fairy tale), “It's Funnier Together” (piano ensembles), as well as the peculiarities of working with them based on the author's many years of music, pedagogical and compositional experience is carried out. Forms and methods of working with students using the abovementioned sheet music collections were tested in various institutions of primary art education in Ukraine.

Methodical recommendations are presented for teachers of primary art education institutions regarding the use of the author's music collections, one of the tasks of which was to help students master their music-making skills.

The author singled out the peculiarities of individual work with students, which resulted in the creation of the collection “Musical Colours”, which included musical students' works in Chernihiv Music School No. 2 named after Yevhen Bogoslovsky. A conclusion was made about the positive influence on the general and musical development of various forms of music-making of students of primary art education.

Keywords: institutions of primary art education, collective and individual music-making, students, forms and methods of music-making, musical fairy tale, musical.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2024 р.